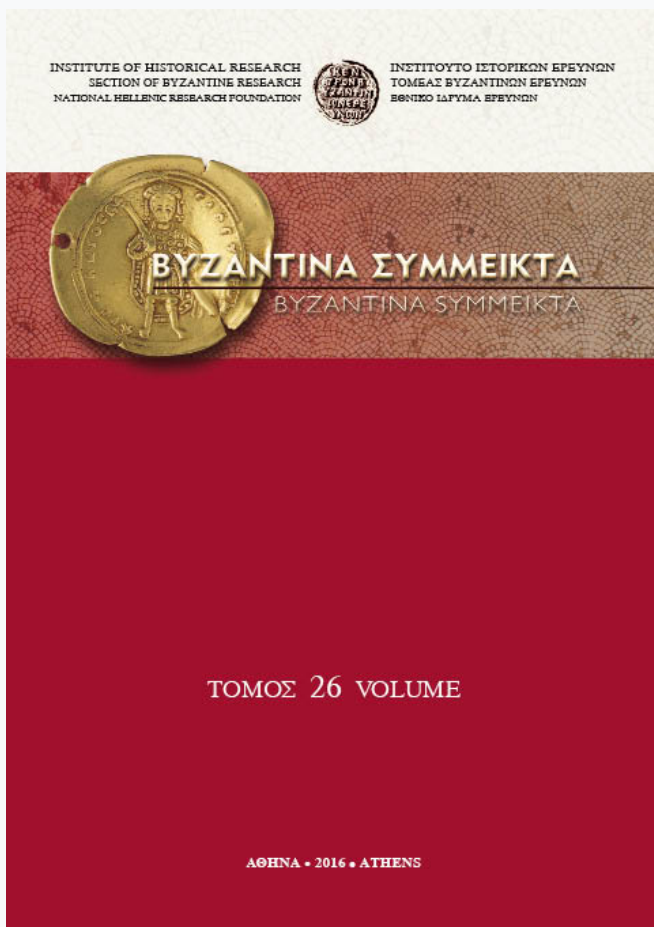

Byzantina Symmeikta

Vol 26, No 2 (2016)

BYZANTINA SYMMEIKTA 26

Οι "Caesares" του Αυσονίου: Παρατηρήσεις και επισημάνσεις

Βασίλειος Λ. ΠΑΠΠΑΣ

doi: [10.12681/byzsym.1191](https://doi.org/10.12681/byzsym.1191)

Copyright © 2016

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΠΑΠΠΑΣ Β. Λ. (2016). Οι "Caesares" του Αυσονίου: Παρατηρήσεις και επισημάνσεις. *Byzantina Symmeikta*, 26(2), 45–66. <https://doi.org/10.12681/byzsym.1191>

INSTITUTE OF HISTORICAL RESEARCH
SECTION OF BYZANTINE RESEARCH
NATIONAL HELLENIC RESEARCH FOUNDATION

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

BYZANTINA SYMMEIKTA

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΑΠΠΑΣ

ΟΙ "CAESARES" ΤΟΥ ΑΥΣΟΝΙΟΥ:
ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

ΑΘΗΝΑ • 2016 • ATHENS

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΑΠΠΑΣ

ΟΙ “CAESARES” ΤΟΥ ΑΥΣΟΝΙΟΥ: ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ*

Ο Δέκιμος Μάγνος Αυσόνιος (310-395 μ.Χ.) από το Bordeaux (λατ. Burdigala) έχει χαρακτηριστεί ως ο πρώτος «Γάλλος» ποιητής της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Στη μεγάλη ποιητική παραγωγή του σημαντική θέση καταλαμβάνουν και οι *Caesares*¹. Στη συλλογή (όπως και σε όλα τα έργα του) ξεχωρίζει η πολυμάθεια του «grammaticus» Ausonius. Επίσης, ενώ σε πολλά έργα του (στα επιγράμματα, στο *Griphus ternarii numeri* κ.ά.) φαίνεται να είναι σκωπτικός και αστείος, και σε άλλα ένας homo ludens (*TechNOPaegnion*, *Ludus septem sapientium*), στους *Caesares* είναι σοβαρός και σε αρκετά σημεία ηθικολόγος.

---

* Εκφράζονται ευχαριστίες προς τους ανώνυμους κριτές για τις ποικίλες υποδείξεις τους, που συνετέλεσαν στη βελτίωση του άρθρου.

1. Για τη γαλατική ή και την πιθανή ελληνική καταγωγή του Αυσόνιου, βλ. ΡΗ. POLYMERACIS, De origine nominibusque Decimi Magni Ausonii Burdigalensis, *Δωδώνη: Φιλολογία* 30 (2001), 63-79 και ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Πολυπολιτισμικότητα στη ρωμαϊκή Γαλατία του 4ου αι. μ.Χ., στο: Α. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ - ΧΡ. ΤΣΙΤΣΙΟΥ (επιμ.), *Πρακτικά του Η' Πανελληνίου Συμποσίου Λατινικών Σπουδών (Κομοτηνή, 2-5 Μαΐου 2007)*, Αθήνα 2013, 337-340 και 344-345. Για τον βίο και τα έργα του Αυσόνιου, βλ. Ε. Κ. RAND, Ausonius. The First French Poet, *Classical Association. Proceedings* 24 (1927), 28-41. J. R. MARTINDALE, Decimus Magnus Ausonius, *PLRE*, τ. 1, 140 κ.εξ. Φ. ΠΟΥΜΕΡΑΚΗΣ, *Decimi Magni Ausonii Cupido cruciatus* (διδ. διατρ.), Ιωάννινα 1993, 6-43 [phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/1044/2692]. Η. J. ROSE, *Ιστορία της Λατινικής Λογοτεχνίας* (ελληνική μετάφραση Κ. ΓΡΟΛΛΙΟΣ), Αθήνα 1994, τ. 2ος (4η έκδοση), 249-252. Ε. J. KENNEY - W. V. CLAUSEN, *Ιστορία της Λατινικής Λογοτεχνίας* (ελληνική μετάφραση Θ. ΠΙΚΟΥΛΑΣ - Α. ΣΙΔΕΡΗ-ΤΟΛΛΙΑ), Αθήνα 2003, (4η έκδοση), 939-947, και Μ. von ALBRECHT, *Ιστορία της Ρωμαϊκής Λογοτεχνίας* (ελληνική μετάφραση Δ. ΝΙΚΗΤΑΣ), Ηράκλειο 2002, τ. 2, 1595-1620.

Η συλλογή που εξετάζεται στην παρούσα εργασία αποτελεί μία έμμετρη βιογραφία αυτοκρατόρων. Οι συνθήκες που επικρατούσαν κατά τη διάρκεια του 4ου αιώνα μ.Χ. συνέβαλαν σημαντικά στην ανάπτυξη τέτοιου είδους βιογραφιών. Στα χρόνια της Ύστερης Αρχαιότητας η σχέση ανάμεσα στον αυτοκράτορα και τη Σύγκλητο αμβλύνεται με την καθιέρωση απόκτησης διαδόχων του αυτοκρατορικού θρόνου με υιοθεσία (*adoptio*)², θέμα που θίγει και ο Αυσόνιος. Οι ηγεμόνες αυτοί, καθώς διακρίνονται για τη σοφία τους και για τη φιλοσοφική τους διάθεση, αποδυναμώνουν τη λεγόμενη «αντιπολιτευτική» δύναμη της Συγκλήτου και γίνονται απόλυτα αποδεκτοί ως *principes* και από την αριστοκρατία. Η Σύγκλητος έχει μεταβληθεί δραστικά όσον αφορά τη σύνθεσή της και προσαρμόζεται αναλόγως. Από τη λατινική λογοτεχνία τη στιγμή αυτή λείπει ένα κίνητρο για τη συγγραφή ιστοριογραφίας με συγκλητική ιδεολογία και στη θέση της εμφανίζονται οι βιογραφίες αυτοκρατόρων. Εξαιτίας, λοιπόν, της πολιτικής κατάστασης, αλλά και της ανάγκης του αναγνωστικού κοινού για ψυχαγωγία, το είδος των αυτοκρατορικών βιογραφιών γνωρίζει μεγάλη ανάπτυξη³.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, λοιπόν, ο Αυσόνιος, επηρεασμένος από το λογοτεχνικό *Zeitgeist*⁴ και έχοντας, ως *grammaticus* και *rhetor* που ήταν, τεράστιο απόθεμα γνώσεων όσον αφορά τους προγενέστερους συγγραφείς που ασχολήθηκαν με τη ζωή και τη δράση αυτοκρατόρων, συνέγραψε τους *Caesares*, καθιστώντας τους αναπόσπαστο τμήμα της πολυποίκιλης ποίησής του.

Ο Αυσόνιος αφιερώνει τους *Caesares* στον γιο του, Εσπέριο. Η συλλογή απαρτίζεται από τρεις ακολουθίες μονόστιχων (σε εξαμέτρους), που καθεμία από αυτές έχει ως θέμα τη διαδοχή αυτοκρατόρων, τη διάρκεια εξουσίας τους και τον θάνατό τους αντιστοίχως, και από εικοσιτέσσερα τετράστιχα (σε ελεγειακά δίστιχα), που αρχίζουν με τον Ιούλιο Καίσαρα και τελειώνουν με τον Ελαγάβαλο. Το καθένα από αυτά τα δύο μέρη έχει μία έμμετρη εισαγωγή. Η πρώτη αποτελείται από πέντε

2. Βλ. A. BERGER, *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, Philadelphia 1953, 350.

3. Με το είδος αυτό ασχολήθηκαν ο Μάριος Μάξιμος, ο Αυρήλιος Βίκτωρ, οι συγγραφείς της *Historia Augusta* κ.ά. Βλ. VON ALBRECHT, τ. 2, 1471-1515.

4. Χρησιμότητα για τους αποσπασματικά σωζόμενους Ρωμαίους ιστοριογράφους είναι το τρίτομο έργο του T. J. CORNELL (ed.), *The Fragments of the Roman Historians*, Oxford 2013, τ. 1-3.

εξαμέτρους και η δεύτερη από δύο ελεγειακά δίστιχα⁵. Παράλληλα, συνυπάρχει και άλλη μία διαίρεση της συλλογής με βάση τον συγγραφέα-πηγή από τον οποίο αντλεί κάθε φορά ο Αυσόνιος: το πρώτο μέρος (από την αρχή του έργου έως το τετράστιχο του Δομιτιανού), στο οποίο, όπως δηλώνει και ο ίδιος ο ποιητής, πρότυπό του είναι ο Σουητώνιος⁶, και το δεύτερο (από το τετράστιχο του Νέρβα έως το κολοβό τετράστιχο του Ελαγάβαλου), στο οποίο είναι άγνωστο από ποιόν συγγραφέα αντλεί. Η διχοτόμηση του έργου είναι φανερή και από τους τίτλους του: α' μέρος: *Ausonii de XII Caesaribus per Suetonium Tranquillum scriptis* και β' μέρος: *De Caesaribus post Tranquillum tetrasticha*.

Στη δεύτερη εισαγωγή ο Αυσόνιος δηλώνει ότι πραγματεύτηκε όλους τους αυτοκράτορες που γνώριζε, γεγονός που οδήγησε τον Schenkl, εκδότη του έργου του ποιητή (Βερολίνο 1883)⁷, στη διαπίστωση ότι η συλλογή αυτή είναι απίθανο να κατέληγε εκεί που σήμερα σταματά και ότι έχουν χαθεί περισσότεροι στίχοι, και όχι μόνο το δεύτερο δίστιχο από το τετράστιχο του Ελαγάβαλου. Οι *Caesares* αποτελούν, δηλαδή, μία κολοβή συλλογή.

Δεν είναι ξεκάθαρο πότε γράφτηκε το έργο. Ο Peiper⁸ υποστηρίζει ότι ο Αυσόνιος συνέθεσε τους *Caesares* στις αρχές του 380, ενώ ο Syme⁹ στο έτος 379 ή λίγο αργότερα (και οι δύο θεωρούν ότι σε αυτά τα χρόνια ο ποιητής γράφει και τους *Fasti*, ιστορικό έργο και αυτό, που επίσης αφιερώνει στον Εσπέριο). Ο Green πάλι, είναι της άποψης ότι η προτίμηση του ποιητή για τους υιοθετημένους αυτοκράτορες ίσως να αποτελεί ένδειξη χρονολόγησης του έργου. Χαρακτηριστικά, αναφέρει: «είναι δύσκολο να πιστέψουμε ότι ο Αυσόνιος θα μπορούσε να γράψει τόσο απροκάλυπτα για την ανωτερότητα των υιοθετημένων αυτοκρατόρων σε

5. Δύο περιπτώσεις υπάρχουν σε ολόκληρη την ποίηση του Αυσονίου όπου το εισαγωγικό υλικό σε ποιητικές συλλογές είναι και το ίδιο έμμετρο, οι *Caesares* (στ. 1-5) και το *Ludus septem sapientium* (στ. 1-18). Βλ. R. P. H. GREEN, *Ausonius's Fasti and Caesares revisited*, *Classical Quarterly* 49.2 (1999), 575.

6. Βλ. *Caesares*, Mon. 4-5: *Quorum per plenam seriem Suetonius olim/Nomina, res gestas vitamque obitumque peregit*. Για την επίδραση του Σουητωνίου στον Αυσόνιο, βλ. H. SZELEST, *Ausonius und Suetonius*, *Ziva Antika* 26 (1976), 433-442.

7. Βλ. K. SCHENKL, *Decimi Magni Ausonii Opera*, Berlin 1883, xiv.

8. Βλ. R. PEIPER, *Decimi Magni Ausonii Opera*, Leipzig 1976 (2η έκδοση), σ. cv.

9. Βλ. R. SYME, *Emperors and Biography*, Oxford 1971, 94.

σύγκριση προς εκείνους που γεννήθηκαν στην πορφύρα πριν τον θάνατο του Γρατιανού [μαθητής του Αυσονίου], του γιου του Βαλεντιανού του πρώτου»¹⁰. Υποθέτει, λοιπόν, ότι η συλλογή έχει γραφτεί μετά το 383 μ.Χ. Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η συλλογή έχει συντεθεί στα χρόνια 379-383 μ.Χ. ή λίγο αργότερα.

Η εκτεταμένη χειρόγραφη παράδοση είναι ένδειξη της δημοτικότητας της συλλογής, η οποία περιλαμβάνεται ακέραιη στους κώδικες V, B και W των έργων του Αυσονίου, ενώ ο κώδικας E περιέχει μόνο τα μονόστιχα, και η οικογένεια χειρογράφων Z τα μονόστιχα και τα έξι τετράστιχα από τον Νέρβα έως τον Κόμμοδο. Επίσης, πολλοί κώδικες του Σουητωνίου και του Σιδωνίου¹¹ περιλαμβάνουν τους *Caesares*. Υπάρχει διαφωνία σχετικά με τους τίτλους διαφόρων τμημάτων του έργου. Για παράδειγμα, για το μέρος από τον Νέρβα έως τον Ελαγάβαλο, ο V και ο Γ έχουν τον τίτλο: *Nerva tetrasticha*, τα χειρόγραφα της οικογένειας Z τον τίτλο: *de Caesaribus post Tranquillum* και ο K τον: *de Caesaribus post Tranquilla Nerva*. Ο Green πιστεύει ότι οι τίτλοι μάλλον δεν προέρχονται από κάποιον γραφέα, αλλά από το χέρι του ίδιου του Αυσονίου, όπως και οι τίτλοι των έργων του *Parentalia* και *Professores*, που ανήκουν στην ίδια περίοδο¹².

Ο Liebermann¹³ κατατάσσει τη συλλογή στα ιστορικά-σχολαστικά ποιήματα του Αυσονίου. Γεγονός είναι ότι δεν πρόκειται για έμμετρο ιστορία, αλλά για ένα σύνολο κυρίως από επιγράμματα, πάνω σε ένα θέμα (βίοι αυτοκρατόρων) που γοήτευε και προκαλούσε τον Αυσόνιο. Τα ποιήματα αυτά, τοποθετημένα το ένα μετά το άλλο ακολουθώντας τη χρονολογική σειρά της διαδοχής των αυτοκρατόρων, στόχο τους έχουν την ψυχαγωγία του αναγνώστη και όχι την ιστορική του πληροφόρηση· τον ίδιο στόχο είχε και η παράφραση του *De regibus* του Σουητωνίου, που ετοίμαζε τον ίδιο καιρό ο Παυλίνος, μαθητής του Αυσονίου, κατά προτροπή του δάσκαλού του¹⁴.

10. Βλ. R. P. H. GREEN, *The works of Ausonius*, Oxford 1991, 558 [στο εξής: GREEN, *Ausonius*].

11. Για τον συγγραφέα βλ. P. KROH, *Λεξικό αρχαίων συγγραφέων, Ελλήνων και Λατίνων* (ελληνική μετάφραση Δ. ΛΥΠΟΥΡΗΣ - Λ. ΤΡΟΜΑΡΑΣ), Θεσσαλονίκη 1996, 704-705.

12. Βλ. GREEN, *Ausonius*, 559.

13. L. LIEBERMANN, D. Magnus Ausonius, στο *Handbuch der lateinischen Literatur* 5, Μόναχο 1989, 268-308.

14. Για τον Παυλίνο, βλ. KENNEY - CLAUSEN, 962-964.

Ο Αυσόνιος δηλώνει την πηγή του, τον Σουητώνιο, όσον αφορά το πρώτο μέρος, στον τίτλο αλλά και αλλού¹⁵. Με προσεκτικότερη έρευνα των παράλληλων χωριών, ο αναγνώστης διαπιστώνει πως, εκτός από τον γνωστό Ρωμαίο βιογράφο, πηγή του Αυσονίου – σε μικρότερο βαθμό – είναι και ο Τάκιτος¹⁶. Χρησιμοποιεί και φράσεις από ποιητές (Βεργίλιος, Οβίδιος, Ιουβενάλης) και τις εντάσσει στα δικά του συμφραζόμενα¹⁷. Ο ποιητής βασίστηκε στις πλούσιες γνώσεις που είχε πάνω στο θέμα του συγκεκριμένου έργου και στη μνήμη του γενικότερα¹⁸. Γιατί, όμως, ενώ τα διακείμενα δείχνουν τη σύνδεσή του και με άλλους συγγραφείς, εκείνος από όλους αυτούς αναφέρει μόνο το όνομα του Σουητωνίου; Ίσως, όπως υποστηρίζει ο Green, να το αναφέρει για να προσδώσει κύρος στο έργο του – καθώς ο Σουητώνιος είναι ο μεγαλύτερος Ρωμαίος βιογράφος – ή για να διαφημίσει την ικανότητά του να μεταφέρει τις βιογραφίες του πεζογράφου σε στίχο¹⁹.

Σχετικά με άλλους συγγραφείς, που μπορεί να αποτέλεσαν πηγές του Αυσονίου, ο Green υποστηρίζει: «σε μικρό βαθμό μπορεί [ο Αυσόνιος] να χρησιμοποίησε τον Πλούταρχο ή τον Ηρωδιανό. Κάποιες ομοιότητες

---

15. Βλ. τίτλο *Ausonii de XII Caesaribus per Suetonium Tranquillum scriptis*, Mon. 4: *Suetonius peregit*, Tetr. 28: *disce ex Tranquillo*.

16. Για παράδειγμα, πρβλ. *Caesares* Mon. 9: *cognomen Caligae cui castra dederunt* με *Ann.* 1.49.69: *quem militari vocabulo Caligulam appellebant, quia plerumque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur*, *Caesares* Tetr. 30: *imperio proditus inferior* με *Hist.* 1.49: *maior private visus dum privates fuit, et omnium consensus capax imperii nisi imperasset*.

17. Πρβλ. *Caesares* Mon. 25: *tertia vos Latio regnantes nesciit aestas* με Βεργίλιο, *Aen.* 1.265: *tertia dum Latio regnantem viderit aestas*, *Caesares* Tetr. 85: *elegido...Histro* με *Aen.* 8.610: *egelido flumine*, *Caesares* Tetr. 63: *documenta daturus* με Οβίδιο *Met.* 3.579: *documenta dature*, *Caesares* Mon. 17: *quem Calvum dixit sua Roma Neronem* με Ιουβενάλη, *Sat.* 4.38: *calvo serviret Roma Neroni*, *Caesares* Tetr. 49-50: *hactenus edideras dominos, gens Flavia, iustos. Cur duo quae dederant, tertius eripuit?* με δύο στίχους που διασώζονται από τον σχολιαστή του Ιουβενάλη στη *Sat.* 4.38 και αποδίδονται στον Μαρτιάλη: *Flavia gens, quantum tibi tertius abstulit heres! paene fuit tanti, non habuisse duos*. Βλ. R. P. H. GREEN, *Ausonius' Use of the Classical Poets. Some New Examples and Observations*, *Classical Quarterly* 27 (1977), 441-452.

18. *Caesares*, Tetr. 4: *quos memor*.

19. R. P. H. GREEN, *Marius Maximus and Ausonius's Caesares*, *Classical Quarterly* 31 (1981), 231 [στο εξής: GREEN, Maximus and Ausonius].

που έχει με τον Δίωνα Κάσσιο ίσως να προέρχονται από άλλη πηγή. Τίποτα σημαντικό δεν τον συνδέει στενά με την πρόσφατη ιστορία του Αυρηλίου Βίκτορα ή του Ευτροπίου»²⁰. Από την άλλη, τα παράλληλα χωρία που υπάρχουν μεταξύ του δευτέρου τμήματος των *Caesares* και αποσπασμάτων της *Historia Augusta*²¹ δείχνουν πως ο Αυσονίος άσκησε επίδραση στους συγγραφείς της μεταγενέστερης αυτής συλλογής τριάντα βιογραφιών αυτοκρατόρων, διεκδικητών, σφετεριστών και μνηστήρων του θρόνου, από τον Αδριανό έως τον Νουμεριανό (117-284 μ.Χ.)²².

Όσον αφορά τη χρήση της γλώσσας στην ποίηση του Αυσονίου, η Nugent, μετά τη δήλωσή της ότι ο ποιητής μας είναι ένας άνθρωπος που γοητεύεται από το παιχνίδι των λέξεων, επισημαίνει δύο σημαντικά ζητήματα σχετικά με αυτό το θέμα· το πρώτο είναι ότι σε ολόκληρο το corpus του Αυσονίου, στατιστικά, η λέξη που απαντάται πιο συχνά είναι το ουσιαστικό *nomen* και το δεύτερο ότι ο ποιητής αρέσκεται σε ετυμολογικά παιχνίδια και ειδικά σε αυτά που έχουν να κάνουν με κύρια ονόματα²³. Και τα δύο αυτά χαρακτηριστικά είναι παρόντα στη συλλογή μας. Συγκεκριμένα, το ουσιαστικό *nomen* απαντάται έντεκα φορές, οκτώ στην απλή της μορφή (σε διαφορετικές, βέβαια, πτώσεις: *nomen*, *nomine*, *nomina*) και τρεις σε σύνθετη μορφή (*cognomen*,

20. GREEN *Ausonius*, 559.

21. Το έργο δεν σώζεται πλήρως, αφού, εκτός από τις βιογραφίες για τα έτη 244-253, λείπει και η αρχή του, η οποία θα πρέπει να εμπεριείχε τον τίτλο καθώς και άλλες σημαντικές πληροφορίες. Έτσι, δεν είναι δυνατό να απαντηθεί το ερώτημα, εάν η συλλογή άρχιζε με τον αυτοκράτορα Νέρβα, οπότε θα αποτελούσε συνέχεια των βιογραφιών του Σουητωνίου που ολοκληρώνονται στον Δομιτιανό. Η χειρόγραφη παράδοση αναφέρει τα εξής ονόματα (ίσως ψευδώνυμα) συγγραφέων της *Historia Augusta*: Lampridius, Spartianus, Vopiscus, Capitolinus, Pollio και Gallicanus. Βλ. KENNEY – CLAUSEN, 972-975.

22. Βλ. B. BALDWIN, *Ausonius & the Historia Augusta*, *Gymnasium* 88 (1981), 438-445 [=ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Studies on Late Roman and Byzantine History, Literature and Language*, Amsterdam 1984, V]. N. M. KAY, *Ausonius: Epigrams*. Text with Introduction and Commentary, London 2001, 78 και M. THOMPSON, *Logodaedalia: Ausonius and the Historia Augusta*, στο: C. DEROUX (ed.), *Studies in Latin Literature and Roman History*, XIV, Bruxelles 2008, 445-475.

23. S. G. NUGENT, *Ausonius' "late-antique" poetics and "post-modern" literary theory*, *Ramus* 19 (1990), 36. Για τη χρήση των ονομάτων στην οικογένεια του ποιητή, βλ. M. LOLLI, *D. M. Ausonius Parentalia: Introduzione, testo, traduzione e commento* (Collection Latomus 232), Bruxelles 1997, 7-22.

praenomen, cognomina). Η συχνή χρήση του ουσιαστικού nomen είναι δηλωτική της ονοματοκεντρικότητας του έργου, που αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της καταλογικής τεχνικής. Αλλά και ετυμολογικό παιχνίδι με κύρια ονόματα επιχειρεί ο Αυσόνιος στις περιπτώσεις δύο αυτοκρατόρων: στον Καλιγούλα²⁴ και στον Καρακάλλα²⁵. Και οι δύο αυτοκράτορες δεν φαίνεται να είναι ιδιαίτερος αγαπητοί στον Αυσόνιο. Επίσης και οι δύο είχαν προσωνύμια που προέρχονται από είδη ρουχισμού: από στρατιωτική αρβύλα ο Καλιγούλας (caliga), από γαλατική ενδυμασία με κονκούλα (caracalla, η οποία την εποχή του μεταγενέστερου αυτοκράτορα είχε γίνει της μόδας), ο Καρακάλλας. Με αυτό το ετυμολογικό παιχνίδισμα ο ποιητής εκφράζει με σατιρικό τρόπο την απέχθειά του προς αυτούς τους αυτοκράτορες.

Την αντιπάθειά του προς έναν άλλο Καίσαρα, τον Δομιτιανό, την εκφράζει φανερά ο Αυσόνιος, εκτός από τον λεκτικό, και με έναν άλλο τρόπο: με την αποσιώπηση του ονόματός του (damnatio memoriae). Αν εξαιρέσουμε το τετράστιχο που τιτλοφορείται με το όνομά του²⁶, και τις τρεις φορές που αναφέρεται σε αυτόν²⁷, ο ποιητής δεν τον ονοματίζει αλλά τον αποκαλεί «αδελφό του Τίτου». Ο Αυσόνιος απαξιώνει να αναφέρει το όνομά του, βρίσκοντας μόνο ως θετικό του στοιχείο το γεγονός ότι ήταν αδελφός του “*amor orbis*” Τίτου²⁸.

Το ύφος του Αυσονίου, λοιπόν, διακρίνεται από έντονο φορμαλισμό που δικαιολογείται από τη ρητορική σφραγίδα όλου του έργου του, αλλά και ολόκληρης της λογοτεχνικής παραγωγής της εποχής – δεν είναι εξάλλου τυχαίο το γεγονός ότι ο ποιητής μας ποτέ δεν αυτοπροσδιορίζεται ως poeta αλλά πάντα ως grammaticus ή rhetor²⁹. Η περιορισμένη έκταση και αυτού του έργου, η καταλογική του μορφή, η επιτηδευμένη φρασεολογία

24. *Caesares Mon.* 9: *Caesar, cognomen Caligae cui castra dederunt* και *Tetr.* 17-18: *Post hunc castrensi Caligae cognomina Caesar/Successit saevo saevior ingenio.*

25. *Caesares Tetr.* 91-92: *Fratris morte nocens, punitus fine cruento, /inrisu populi tu, Caracalla, magis.*

26. *Caesares Tetr.* 49-52, που τιτλοφορείται *Domitianus*.

27. *Caesares Mon.* 16-17: *Secutus/Frater, quem Calvum dixit sua Roma Neronem*, 29: *Quindecies saevis potitur tum frater habenis*, 41: *Sera gravem perimunt, sed iusta piacula fratrem.*

28. Βλ. υποσημείωση 26 της παρούσας εργασίας.

29. Βλ. ΠΟΛΥΜΕΡΑΚΗΣ, *Decimi Magni Ausonii Cupido cruciatus*, 35.

κλπ. οφείλονται στη λογοτεχνική τάση της εποχής που ονομάστηκε «νεο-αλεξανδρινισμός», λόγω της προτίμησης σε μικρά και πυκνά ποιητικά δημιουργήματα που όφειλαν πολλά στην αλεξανδρινή κληρονομιά³⁰. Ο φορμαλισμός αυτός, που υπάρχει και σε άλλους συγγραφείς της Ύστερης Αρχαιότητας (Προυδέντιος, Κλαυδιανός), μας βοηθά στο να διακρίνουμε, όπως γράφει ο Παπαγγελής, «αλεξανδρινές ανταύγειες» στα ποιητικά πονήματα αυτής της περιόδου. Ο ίδιος μελετητής αναφέρει: «οι κύριοι συντελεστές του ύφους [αυτών των ποιητών] (...) ηχούν πολύ γνώρωμοι: “εκφράσεις” υψηλής ενάργειας, κατάλογοι, περιεσκεμμένη θέση των όρων στον στίχο, ισχυρές δόσεις ρητορικών σχημάτων, ανάδειξη της μεμονωμένης λέξης, χρήση της λέξης ως υλικού τιμαλφούς, προτεραιότητα του επεξεργασμένου επεισοδίου έναντι της συνολικής πλοκής. Καθόλου περίεργο που κάποιοι μίλησαν επίσημα για “νέο αλεξανδρινισμό”». Κάποια από αυτά τα χαρακτηριστικά, όπως ήδη προαναφέρθηκε, μπορεί κανείς να τα διακρίνει και στους *Caesares* (καταλογική μορφή, ανάδειξη της λέξης, π.χ. *nomen*) και ίσως, όπως υποθέτει ο ίδιος ερευνητής: «να αποτελούν περισσότερο από οτιδήποτε άλλο σπονδή στους “κλασικούς”»³¹.

Χαρακτηριστική είναι η ευνοϊκή στάση που έχει ο ποιητής απέναντι στους υιοθετημένους αυτοκράτορες (όπως φαίνεται στα τετράστιχα που η πηγή τους είναι μεταγενέστερη του Σουητωνίου). Ο Αυσόνιος πλέκει το εγκώμιό τους³². Μία από τις κυρίαρχες αρχές της Στωϊκής φιλοσοφίας, που ήχησε σημαντικά τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες, ήταν πως ο κυβερνήτης του κράτους θα πρέπει να είναι ο ξεχωριστός, «πεφωτισμένος» ηγεμόνας, ο πρώτος (*princeps*) ανάμεσα στους καλύτερους, που με τις ικανότητές του και όχι λόγω της καταγωγής του, θα οδηγούσε τον λαό του στη μέγιστη ευημερία. Σε αυτό το πλαίσιο η υιοθεσία (*adoptio*) καθιερώνεται ως κοινή πρακτική³³, που έφερε επιτυχή

30. Βλ. J.-L. CHARLET, *Aesthetic Trends in Late Latin Poetry (325-410)*, *Philologus* 132 (1988), 75-77.

31. Θ. ΠΑΠΑΓΓΕΛΗΣ, *Η Ποιητική των Ρωμαίων «Νεωτέρων»*, Αθήνα 2002 (2η έκδοση), 234-235.

32. Το εγκώμιο αυτό κορυφώνεται στο *Caesares* Tetr. 64: *adsciti quantum praemineant genitis*.

33. Βλ. BERGER, 350.

αποτελέσματα³⁴. Αυτό ο grammaticus Αυσόνιος το γνωρίζει πολύ καλά και το τονίζει στο έργο του αρκετές φορές³⁵. Ίσως, η επιτυχής εξέλιξη των υιοθετημένων αυτοκρατόρων να του θύμιζε τον εαυτό του. Ο Αυσόνιος, που δεν υπήρξε γόνος αριστοκρατικής οικογένειας (τουλάχιστον από την πλευρά του πατέρα του), κατάφερε να φτάσει σε υψηλά αξιώματα (ύπατος, γεγονός για το οποίο ο Αυσόνιος συνέθεσε το μοναδικό πεζό του έργο, την *Gratiarium actio*, παιδαγωγός του Γρατιανού, comes, quaestor sacri palatii, praefectus praetorio trium Galliarum), λόγω του έργου του και της φήμης που απέκτησε από αυτό³⁶, χάρη στις ίδιες προϋποθέσεις, δηλαδή, που εξασφάλισαν και στους υιοθετημένους αυτοκράτορες λαμπρή υστεροφημία.

Ο Αυσόνιος σε αυτό το έργο του διασκορπίζει αποφθέγματα ενδεικτικά της ηθικής του. Έτσι, στο τετράστιχο του Γάλβα αναφέρει: «μα σειρά πιο ταιριαστή / είναι τους ανθρώπους αργότερα να τους ικανοποιείς, νωρίτερα να τους απογοητεύεις»³⁷. Έπειτα, στο τετράστιχο του Βιτελλίου σημειώνει: «γιατί συχνά / ο ανάξιος βραβεία εξουσίας προσεγγίζει, μα κανείς εκτός από τον άξιο δεν τα κρατά»³⁸. Το τετράστιχο του Δομιτιανού καταλήγει: «τα δώρα των αγαθών / σύντομα είναι. Τα αδικήματα, μόλις γίνουν, για πάντα πόνο φέρνουν»³⁹, ενώ το τετράστιχο του Σεβήρου Περτίνακα ως εξής: «Ο τόπος εμπόδιο δεν είναι, όταν ισχυρή είναι η δύναμη που κάποιος από φυσικού του έχει»⁴⁰. Από τις φράσεις αυτές, διαπιστώνουμε την τάση του ποιητή για ηθικολογία και την ισχυρή πίστη που έτρεφε στην αξιοκρατία. Παράλληλα, προσδίδει και διδακτικό τόνο σε όλη του τη συλλογή.

Ο Αυσόνιος είναι ευνοϊκός απέναντι στον Ιούλιο Καίσαρα και τον Αύγουστο, ενώ η στάση του προς τις δυναστείες των Κλαυδίων και των

34. Π.χ. οι επιτυχημένοι υιοθετημένοι αυτοκράτορες Τραϊανός, Αδριανός, Αντωνίνος ο Πίος, Μάρκος Αυρήλιος.

35. Βλ. *Caesares Tetr.* 55-56, 59-60, 63-64, 67-68.

36. Βλ. M. K. HOPKINS, *Social Mobility in the Later Roman Empire. The evidence of Ausonius*, *Classical Quarterly* 11 (1961), 239-249 και H. Sivan, *Ausonius of Bordeaux. Genesis of a Gallic aristocracy*, New York 1993, 31-74.

37. *Caesares Tetr.* 31-32: *set iustior ordo est/Conplacuisse dehinc, displicuisse prius.*

38. *Caesares Tetr.* 39-40: *quia praemia regni/Saepe indignus adit, non nisi dignus habet.*

39. *Caesares Tetr.* 51-52: *qui dona bonorum/Sunt brevia; aeternum, quae nocuere, dolent.*

40. *Caesares Tetr.* 88: *Non obstare locus, cum valet ingenium.*

Φλαβίων δεν μας προκαλεί έκπληξη. Ο Τραϊανός τού είναι περισσότερος αγαπητός από τον Αδριανό, οι πρώτοι δύο Αντωνίνοι εγκωμιάζονται, ενώ οι απόγονοί τους καταδικάζονται. Αξιοσημείωτη είναι η ευνοϊκότατη στάση του ποιητή προς τον Σεπτίμιο Σεβήρο. Ακόμη και ο Αυρήλιος Βίκτωρ, ενθουσιώδης οπαδός και συμπατριώτης του Σεβήρου, είχε τις επιφυλάξεις του για εκείνον, ειδικά πάνω στο θέμα του θανάτου του προκατόχου του, Διδίου Ιουλιανού⁴¹. Ο Μάριος Μάξιμος⁴², αν και ήταν και αυτός υποστηρικτής του, δεν φαίνεται να συμμεριζείται εξ ολοκλήρου τη στάση του Αυσονίου, καθώς σε ένα χωρίο της *Historia Augusta*, στο οποίο αναφέρεται η μαρτυρία του⁴³, κατηγορεί τον Σεβήρο για σκληρότητα και διπροσωπία. Ο θαυμασμός εξάλλου που ο Αυσονίος τρέφει για τον συγκεκριμένο αυτοκράτορα αποδεικνύεται και από τον αριθμό των στίχων που αφιερώνει για εκείνον (έξι στίχοι, καθώς αρχίζει το εγκώμιο του ήδη από το δεύτερο ελεγειακό δίστιχο του Διδίου Ιουλιανού)⁴⁴.

Όπως προαναφέρθηκε⁴⁵, οι *Caesares* αποτελούν κολοβή συλλογή που διακόπτεται στο πρώτο ελεγειακό δίστιχο του Ελαγάβαλου. Από εκεί και μετά ο Αυσονίος πιθανώς θα συνέχιζε με τους αυτοκράτορες που ακολουθούν και ίσως να έφτανε στη δική του εποχή. Πέρα, όμως, από το τμήμα του έργου που είναι χαμένο σήμερα, παρατηρούμε ότι ο ποιητής, στο δεύτερο μέρος που σώζεται, δεν αναφέρεται καθόλου στους αυτοκράτορες Λεύκιο Βήρο, Κλώδιο Αλβίνο και Πεσκέννιο Νίγρο⁴⁶. Θεωρούμε ότι δεν αναφέρεται σε αυτούς κυρίως για τρεις λόγους πρώτον, γιατί και οι τρεις τους μοιράστηκαν τον θρόνο και κανείς τους δεν στάθηκε μοναδικός αυτοκράτορας. Δεύτερον, γιατί δεν του ήταν συμπαθείς (σημειωτέον ότι ο Rostovtzeff χαρακτηρίζει τον Λεύκιο Βήρο νωθρό και ηλίθιο)⁴⁷. Οι

41. SYME, *Emperors and Biography*, 93.

42. Βλ. υποσημείωση 65 της παρούσας εργασίας.

43. Βλ. *Historia Augusta*, Spartianus, Sev. xv: *denique cum occisi essent nonnulli, Severus se excusabat et post eorum mortem negabat fieri iussisse quod factum est. Quod de Laeto praecipue Marius Maximus dicit.*

44. Το εγκώμιο προς τον Σεβήρο καταλαμβάνει τους στίχους *Caesares Tetr.* 83-88.

45. Βλ. σσ. 46-47 της παρούσας εργασίας.

46. Στους αυτοκράτορες Γέτα και Αντωνίνο Διαδοιμενιανό αναφέρεται υπαινικτικά, βλ. *Caesares Tetr.* 91: *fratris morte* για τον πρώτο και *Caesares Tetr.* 95: *cum prole* για τον δεύτερο.

47. M. ROSTOVZEFF, *Ρωμαϊκή Ιστορία* (ελληνική μετάφραση Β. ΚΑΛΦΟΓΛΟΥ), Αθήνα 1984, 239.

άλλοι δύο, Αλβίνος και Πεσκέννιος, συγκρούστηκαν με τον αγαπημένο αυτοκράτορα του Αυσονίου, τον Σεβήρο. Ο ποιητής καταδικάζει, λοιπόν, τη μνήμη τους (*damnatio memoriae*)⁴⁸. Τρίτον και σημαντικότερο, γιατί μπορεί η πηγή του (Μάριος Μάξιμος;) να μη τους ανέφερε.

Εύλογα προκύπτει στον αναγνώστη αυτής της ποιητικής συλλογής το εξής ερώτημα: γιατί ο Αυσόνιος αναφέρεται τέσσερις φορές (στα μονόστιχα για τη διαδοχή τους, τη διάρκεια της εξουσίας τους, τον θάνατό τους και στα τετράστιχα που αφορούν τον καθένα) στους αυτοκράτορες που για τη ζωή και το έργο τους αντλεί από τον Σουητώνιο, ενώ για τους αυτοκράτορες που η πηγή του είναι άγνωστη, κάνει μία μοναδική αναφορά (στα αντίστοιχα τετράστιχα); Γιατί δεν προτάσσει μονόστιχα και στο δεύτερο τμήμα του έργου (με τίτλο: *de Caesaribus post Tranquillum tetrasticha*); Βέβαιη απάντηση δεν μπορεί να δοθεί. Ίσως γιατί θεωρούσε τους πρώτους δώδεκα αυτοκράτορες πιο δημοφιλείς⁴⁹ – με αυτούς εξάλλου είχε ασχοληθεί ο μεγαλύτερος Ρωμαίος βιογράφος, ο Σουητώνιος. Ίσως πάλι, επειδή αυτοί οι αυτοκράτορες ήταν χρονικά πιο απομακρυσμένοι από τους σύγχρονους του αναγνώστες, θέλησε να προσφέρει πιο ενδελεχείς πληροφορίες για εκείνους. Εφόσον, όμως, ένα μεγάλο τμήμα της συλλογής έχει χαθεί και δεν γνωρίζουμε τί ακολούθουσε⁵⁰, μπορούμε να εικάσουμε ότι ο Αυσόνιος πιθανώς είχε και για τους αυτοκράτορες του δεύτερου μέρους περισσότερες αναφορές, στο χαμένο μέρος των *Caesares*.

Η συλλογή έχει ένα σαφές ιστορικό υπόβαθρο, αλλά το γεγονός αυτό δεν είναι ικανό για να καταταγεί στο είδος της ιστοριογραφίας. Όπως προαναφέρθηκε⁵¹, οι *Caesares* συγγενεύουν με τη βιογραφία, ένα λογοτεχνικό είδος που αναπτύχθηκε σημαντικά στα χρόνια της Ύστερης Αρχαιότητας και παραμέρισε την ιστοριογραφία⁵². Τη συγγένεια αυτή την κάνει φανερή και ο ποιητής μας, παραθέτοντας το όνομα του Σουητωνίου. Ενώ η ιστοριογραφία προβάλλει τη δημόσια δράση φημισμένων ανδρών, η βιογραφία προβάλλει την

48. Οι συγγραφείς της *Historia Augusta* ασχολούνται και με αυτούς τους αυτοκράτορες.

49. Βλ. *Caesares Mon. 1: Caesareos proceres*.

50. Βλ. σσ. 59-62 της παρούσας εργασίας.

51. Βλ. σσ. 46-49 της παρούσας εργασίας.

52. Βλ. von ALBRECHT, *Ιστορία της Ρωμαϊκής Λογοτεχνίας*, τ. 1, 522-536.

ιδιωτική. Αυτό κάνει και στους *Caesares* ο Αυσόνιος. Δεν περιγράφει τα κατορθώματα των αυτοκρατόρων, δεν συσχετίζει την πορεία της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας με τη δική τους. Αυτό που τον ενδιαφέρει είναι οι χαρακτήρες τους, με τα προτερήματα και τα ελαττώματά τους. Προκειμένου, βέβαια, για σημαίνοντα πολιτικά πρόσωπα, όπως είναι οι αυτοκράτορες, η βιογραφία δεν είναι δυνατό να αδιαφορήσει για τα ιστορικά τους επιτεύγματα. Στους *Caesares* ο Αυσόνιος φαίνεται να αδιαφορεί για τα θέματα αυτά. Ασχολείται με την ηθογραφική σκιαγράφιση των Καισάρων.

Οι *Caesares* παρουσιάζουν κοινά σημεία, αλλά και διαφορές, και με δύο άλλα λογοτεχνικά είδη, παραπλήσια της βιογραφίας το εγκώμιο και το λογοτεχνικό πορτρέτο. Κάποια τετράστιχα επιγράμματα της συλλογής (του Αυγούστου, του Σεβήρου) φαίνεται να αποτελούν εγκώμια. Αν εξετάσουμε, όμως, τη συλλογή σαν σύνολο, θα διαπιστώσουμε ότι υπάρχουν βασικές διαφορές με αυτό το είδος. Στο εγκώμιο δίνεται έμφαση στα πολιτικά, ηθικά, πνευματικά επιτεύγματα, ενώ στο έργο μας προέχει η ζωή του κάθε αυτοκράτορα, και για τον λόγο αυτόν (για τους περισσότερους αυτοκράτορες) μνημονεύονται οι αρνητικές τους πλευρές (πάθη)⁵³. Το λογοτεχνικό πορτρέτο στηρίζεται σε επιμέρους χαρακτηριστικά γνωρίσματα του προσώπου που περιγράφεται και δεν είναι πλήρες. Το ίδιο συμβαίνει και σε αυτή τη συλλογή, με την προσωπικότητα του κάθε αυτοκράτορα να αποτελεί το κεντρικό θέμα της. Ενώ, όμως, το λογοτεχνικό πορτρέτο έχει να κάνει με την απαρίθμηση συγκεκριμένων ιδιοτήτων ή κάποιων χαρακτηριστικών ανεκδότων που, κατά την αντίληψη του συγγραφέα, απεικονίζουν το άτομο με το οποίο ασχολείται, στους *Caesares* ο Αυσόνιος δεν παραθέτει κατάλογο αρετών ή ελαττωμάτων των αυτοκρατόρων, ούτε συμπεριλαμβάνει ανέκδοτα σχετικά με αυτούς. Αρκείται στην επισήμανση δύο ή τριών γνωρισμάτων, που είναι ενδεικτικά του χαρακτήρα τους, ενώ αρκετές φορές βλέπουμε να παρεμβαίνει ο ίδιος στο έργο του άλλοτε σχολιάζοντας⁵⁴ και άλλοτε διατυπώνοντας σοφά γνωμικά⁵⁵.

53. Το εγκωμιαστικό στοιχείο συνήθως υποχωρεί και στον Σουητώνιο.

54. Για παράδειγμα, βλ. *Caesares Tetr.* 28: *Disce ex Tranquillo: set meminisse piget*, 36: *Hoc solum fecit nobile, quod perit*, 50: *Cur duo quae dederant, tertius eripuit*.

55. Βλ. σ. 53 της παρούσας εργασίας.

Δικαιολογημένα λοιπόν διερωτάται ο αναγνώστης της συλλογής, σε ποιο είδος μπορούμε να κατατάξουμε τους *Caesares*; Είναι μία έμμετρη βιογραφία; Είναι μία συλλογή από πορτρέτα αυτοκρατόρων; Μήπως αποτελεί απλώς έμμετρο σχολιασμό στον Σουητώνιο, όπως δηλώνουν κάποιοι μελετητές⁵⁶; Η εντονότατη τάση του Αυσονίου για ηθικολογία είναι διάχυτη σε αυτό το έργο⁵⁷. Είναι ολοφάνερο ότι αυτό που τον ενδιαφέρει είναι ο χαρακτήρας των αυτοκρατόρων, η ηθική τους. Για τον λόγο αυτόν άλλωστε αφιερώνει εξίσου ένα τετράστιχο και για τους ονομαστούς αυτοκράτορες (π.χ. Τραϊανός, Αδριανός), αλλά και για τους λιγότερο γνωστούς (Δίδιος Ιουλιανός, Οπίλιος Μακρίνος). Δεν τον ενδιαφέρουν τα επιτεύγματά τους (πόλεμοι που διεξήγαγαν, η ανάπτυξη της αυτοκρατορίας στα χρόνια τους κλπ.). Ουσιαστικά, θα λέγαμε ότι δεν τον ενδιαφέρουν οι αυτοκράτορες ως πολιτικά πρόσωπα, αλλά ως σημαίνοντα ιστορικά πρόσωπα με αδυναμίες και προτερήματα. Σε αντίθεση με τον Σουητώνιο, που, όπως ο ποιητής μας δηλώνει στην αρχή της συλλογής⁵⁸, πραγματεύθηκε ολόπλευρα τους αυτοκράτορες, αυτός θίγει κυρίως την ηθική τους διάσταση με αυτή την ελλειπτικότητα και τον υπαινιγμό, που αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της ποίησης. Πρόκειται, λοιπόν, για έμμετρο ηθογραφικό έργο σε καταλογική μορφή, που έχει ως πρωταγωνιστές του τους σημαντικότερους πολίτες της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, τους ίδιους τους αυτοκράτορες.

Πιο στενός συγγενής αυτού του έργου είναι, βέβαια, η βιογραφία. Ο Αυσονίος χρησιμοποιεί αυτή τη συγγένεια για να κάνει και επίδειξη της ποιητικής του ικανότητας. Η επίδειξη έγκειται στο γεγονός ότι επιλέγει ένα κατεξοχήν θέμα της πεζογραφίας (βιογραφίες αυτοκρατόρων), αντλεί εκείνα τα στοιχεία του που θα τον βοηθήσουν σημαντικά στην επιγραμματική περιγραφή του χαρακτήρα των Καισάρων και στο τέλος καθιστά το έργο του αυτό μία ποιητική συλλογή. Την τακτική αυτή, να μεταγράφει σε στίχους παραδοσιακά θέματα της πεζογραφίας, ο Αυσονίος την ακολουθεί και στη συλλογή *Ordo Urbium Nobilium*, αλλά

56. ROSE, 251.

57. Βλ. σ. 53 της παρούσας εργασίας. Η τάση αυτή φαίνεται και από το γεγονός ότι, όταν μιλά για τους «κακούς» αυτοκράτορες, τονίζει ιδιαίτερα την τιμωρία τους, σαν να διακηρύσσει ότι κανείς φαύλος δεν γλιτώνει.

58. *Caesares Mon.* 4-5: *Quorum per plenam seriem Suetonius olim/Nomina, res gestas vitamque obitumque peregit.*

και στο έργο *Griphus Ternarii Numeri*. Με τον τρόπο αυτόν αναδεικνύει την αφαιρετική του ικανότητα και το ποιητικό του ταλέντο.

Ο Αυσόνιος, λοιπόν, χρησιμοποιεί βιογραφικό υλικό και του δίνει ηθικολογική χροιά. Η τακτική αυτή παραπέμπει σε έναν παλαιότερο Ρωμαίο βιογράφο, τον Κορνήλιο Νέπωτα, με τη διαφορά ότι ο ποιητής προσαρμόζει αυτό το υλικό σε στίχους. Μην ξεχνάμε άλλωστε ότι ο Νέπωτας είναι ο πρώτος για τον οποίο γνωρίζουμε ότι συνέθεσε βιογραφίες πολιτικών προσωπικοτήτων, όπως αργότερα και ο Σουητώνιος. Διαβάζοντας τις βιογραφίες του Νέπωτα, ο σύγχρονος αναγνώστης θα αντιληφθεί τον ηθικό σκοπό που διαπερνά ολόκληρο το έργο του. Οι βίοι του Κίμωνα, του Κόνωνα, του Ιφικράτη, του Χαβρία και του Τιμοθέου είναι σύντομοι, αλλά παρ' όλη τη βραχύτητά τους είναι διάχυτο σε αυτούς το έντονο ενδιαφέρον που δείχνει ο συγγραφέας για τη «virtus» και τα «vitiā» που χαρακτηρίζουν τους πρωταγωνιστές. Εκτός από την ηθικολογία, ένα άλλο κοινό στοιχείο Αυσονίου – Νέπωτα είναι ότι και στον προγενέστερο συγγραφέα υπάρχουν βιογραφίες που προσεγγίζουν το «εγκώμιο», όπως είναι αυτές του Επαμεινώνδα, του Αγησιλάου και του Αττικού. Και εκείνος, όμως, όπως ο ποιητής μας, δεν εμμένει μόνο στον έπαινο των προσώπων που πραγματεύεται. Αναμειγνύει τον έπαινο με τον ψόγο⁵⁹, πρακτική που ακολουθεί και ο Αυσόνιος⁶⁰. Ένα άλλο κοινό σημείο τους είναι ότι και ο Κορνήλιος Νέπωτας διατυπώνει την κρίση του, όπως και ο ποιητής μας, σε «προμύθια» ή προσθήκες⁶¹.

Οι ομοιότητες, λοιπόν, που φαίνεται να υπάρχουν ανάμεσα στον Αυσόνιο και τον Κορνήλιο Νέπωτα, έναν ηθικολόγο συγγραφέα, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι εκτός από την ψυχαγωγία του αναγνώστη, ο ποιητής είχε ως στόχο, όπως και ο Νέπωτας, και τη διδασχία του. Φαίνεται ότι ο Αυσόνιος τήρησε στο έπακρον την αρχή που ο

59. Η ανάμειξη αυτή θεωρείται ότι αποτελεί ένα «περιπατητικό» στοιχείο. Η φιλοσοφική ηθική, ιδίως η χαρακτηρολογία του Αριστοτέλη και του Θεοφράστου, παρείχαν ένα μέσο για την εσωτερική διάρθρωση της βιογραφίας, την έντονη αντίθεση αρετών και παθών.

60. Στους *Caesares* ο Αυσόνιος συμπεριλαμβάνει επιγράμματα στα οποία γίνεται λόγος για καλούς και κακούς χαρακτήρες. Σε μερικούς, όμως, αυτοκράτορες, τα δύο αυτά χαρακτηριστικά συνυπάρχουν στο ίδιο το τετράστιχο τους. Για παράδειγμα, στο τετράστιχο του Βεσπασιανού και του Αδριανού.

61. Βλ. σ. 53 της παρούσας εργασίας.

Οράτιος διακηρύσσει στην *Ars Poetica*, ότι δηλαδή ο ποιητής επιθυμεί να ωφελεί ή να ευφραίνει ή και τα δύο μαζί⁶². Τα σχόλια του Αυσονίου, η επιμονή του να τονίζει τη δίκαιη τιμωρία των κακών αυτοκρατόρων, τα αποφθέγματα που διασκορπίζει στο έργο του, είναι στοιχεία που μας κάνουν να πιστεύουμε ότι οι *Caesares* αποτελούν έμμετρο ηθογραφικό έργο που έχει διπλό στόχο: την ψυχαγωγία αλλά και τη διδασκαλία του αναγνώστη. Ο διδακτικός σκοπός της συλλογής φαίνεται εξάλλου και από τη σοβαρή διάθεση που επιδεικνύει ο ποιητής σε ολόκληρο το έργο. Όπως προαναφέρθηκε⁶³, ο Αυσόνιος σε πολλά έργα του είναι αστείος και σκωπτικός. Στους *Caesares*, όμως, μοιάζει να συνδυάζει την τέχνη με το επάγγελμά του. Είναι ποιητής, αλλά και δάσκαλος των αναγνωστών του.

Αλλά από ποιούς συγγραφείς αντλεί ο Αυσόνιος υλικό για το δεύτερο μέρος της συλλογής; Επίσης, τι ακολουθούσε μετά το κολοβό τετράστιχο του Ελαγάβαλου; Τα ερωτήματα αυτά έχουν απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό τους μελετητές του Αυσονίου και ο καθένας προσπαθεί να δώσει την πιο ευλογοφανή απάντηση.

Πολλοί⁶⁴ θεωρούν ότι ο Αυσόνιος αντλεί το υλικό του για το δεύτερο τμήμα της συλλογής από τον Μάριο Μάξιμο⁶⁵. Την άποψη αυτή τη στηρίζουν κυρίως στο γεγονός ότι στο δεύτερο μέρος των *Caesares* ο Αυσόνιος ασχολείται με τους ίδιους αυτοκράτορες με τους οποίους ασχολήθηκε ο Μάριος Μάξιμος (από τον Νέρβα έως τον Ελαγάβαλο). Ο Green υποστηρίζει: «Γι' αυτούς τους Καίσαρες ο Αυσόνιος σίγουρα θα είχε χρησιμοποιήσει κάποια πηγή, και εφόσον χρησιμοποίησε τον

62. *Ars Poetica* 333-334: *aut prodesse volunt aut delectare poeta/aut simul et iucunda et idonea dicere vitae.*

63. Βλ. σ. 45 της παρούσας εργασίας.

64. F. DELLA CORTE, *I Caesares di Ausonio e Mario Massimo*, *Studi Urbinati* 49.1 (1975), 483-491 [= *Atti del Convegno Gli storiografi latini tramandati in frammenti* (Urbino 1974)]. T. D. BARNES, *Hadrian and Lucius Verus*, *JRS* 57 (1967), 66, υποσημείωση 1. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *The sources of the Historia Augusta*, Bruxelles 1978, 10. SYME, *Emperors and Biography*, 90, υποσημείωση 1 και A. PASTORINO, *Opere di Decimo Magno Ausonio*, Torino 1971, 90.

65. Για τον πολιτικό και βιογράφο αυτόν του 2ου/3ου αιώνα μ.Χ. [ο οποίος έγραψε βιογραφίες αυτοκρατόρων από τον Νέρβα έως τον Ελαγάβαλο (96-222 μ.Χ.), έχοντας ως πρότυπό του τον Σουητώνιο, οι οποίες δεν σώζονται, εκτός από κάποια αποσπάσματα, αλλά χρησιμοποιήθηκαν από τους συγγραφείς της *Historia Augusta*], βλ. KENNEY - CLAUSEN, 971-973. Βλ. επίσης, A. R. BIRLEY, *Marius Maximus the consular Biographer*, *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt* 2, 34, 3 (1997), 2684-2693.

Σουητώνιο για την πρώτη δωδεκάδα, θα μπορούσε να είχε συνεχίσει το έργο του έχοντας ως πρότυπό του τον Μάξιμο, που κατά κάποιο τρόπο ήταν ο συνεχιστής του Σουητωνίου»⁶⁶. Στο ερώτημα γιατί ο ποιητής δεν αναφέρει το όνομα του Μαξίμου, όπως μνημονεύει τον Σουητώνιο, ο ίδιος μελετητής δίνει μία εύλογη απάντηση: «όταν ο Αυσόνιος επρόκειτο να συνεχίσει πιο πέρα από τον Δομιτιανό, το κύρος που θα κέρδιζε αναφέροντας τον Μάξιμο δεν θα ήταν το ίδιο [σε σύγκριση μ' εκείνο που θα του προσέδιδε το όνομα του Σουητωνίου] ακόμη και αν τον είχε χρησιμοποιήσει»⁶⁷.

Ο Green πάλι, μετά την απόπειρά του να βρει κάποια κοινά σημεία ανάμεσα στον Αυσόνιο και τις έμμεσες μαρτυρίες του Μαξίμου, όπως διασώζονται στην *Historia Augusta*, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η πιθανότητα της αποκλειστικής εκμετάλλευσης του Μαξίμου από τον Αυσόνιο φαίνεται πως είναι μάλλον χλωμή και αμφίβολη⁶⁸. Οι ομοιότητες που υπάρχουν ανάμεσα στους δύο (η όχι και τόσο ευνοϊκή στάση τους απέναντι στον Αδριανό, η απέχθειά τους προς τη Φαυστίνα, τη μητέρα του Κομμόδου, η αναφορά στην απροθυμία του Ελβίου Περγίνακα να αναλάβει το αυτοκρατορικό αξίωμα και στην ταπεινή καταγωγή του Σεβήρου), ίσως να δικαιολογούνται από το γεγονός ότι μπορεί να προέρχονται από κοινή πηγή, άγνωστη σε μας. Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι είναι πολύ πιθανό πως ο Αυσόνιος είχε διαβάσει τις βιογραφίες του Μαξίμου και είχε αντλήσει από εκεί υλικό για τους *Caesares* του. Δεν μπορούμε, όμως, να προσδιορίσουμε με βεβαιότητα τί πήρε από εκείνον, ή να υποστηρίξουμε ότι, όσον αφορά το δεύτερο μέρος της συλλογής, το έργο μας αποτελεί συντόμευση των βιογραφιών του Μαξίμου.

Σχετικά με το δεύτερο τμήμα της συλλογής, αλλά και με το αντίστοιχο που ακολουθούσε το τετράστιχο του Ελαγάβαλου και που δεν σώζεται σήμερα, κάποιοι μελετητές πιστεύουν ότι ο ποιητής χρησιμοποίησε μία συλλογή βιογραφιών (*Kaisergeschichte* την είχε ονομάσει ο A. Eppmann)⁶⁹, που και αυτή είναι χαμένη για εμάς, αλλά μπορούμε να

66. GREEN, Maximus and Ausonius, 231.

67. GREEN, Maximus and Ausonius, 231.

68. GREEN, Maximus and Ausonius, 231-236.

69. Πρόκειται για μία υποτιθέμενη χαμένη συλλογή από σύντομες βιογραφίες αυτοκρατόρων από τον Αύγουστο έως τον θάνατο του Μ. Κωνσταντίνου, γραμμένη πιθανώς στα χρόνια 337-340 μ.Χ. Την ύπαρξή της, αλλά και το γεγονός ότι ο Αυσόνιος

εικάσουμε ότι υπήρχε από άλλα παρόμοια έργα που έχουμε στη διάθεσή μας, π.χ. *Caesares* του Αυρηλίου Βίκτορα, *Breviarium ab urbe condita* του Ευτροπίου, *Historia Augusta*. Στα έργα αυτά φαίνεται να υπάρχει μία κοινή επιλογή γεγονότων και λαθών, ακόμη και κοινό λεξιλόγιο, ειδικότερα στις αφηγήσεις που αφορούν τον σκοτεινό (λόγω των πολλών μνηστήρων, σφετεριστών και διεκδικητών του αυτοκρατορικού θρόνου) τρίτο μεταχριστιανικό αιώνα. Είναι πιθανό ότι ο Αυσονίος άντλησε υλικό από μία παρόμοια συλλογή, που θα τον βοήθησε σημαντικά προσφέροντάς του πληροφορίες για την περίοδο αυτή.

Τι ακολουθούσε, όμως, μετά το τετράστιχο του Ελαγάβαλου; Δεν χωρά αμφιβολία ότι το έργο του Αυσονίου συνεχιζόταν, ίσως μέχρι την εποχή του⁷⁰. Η μαρτυρία του Giovanni Mansionario⁷¹ δίνει τη δυνατότητα στους μελετητές να διατυπώσουν ενδιαφέρουσες υποθέσεις για την έκταση των *Caesares* και για το τι ακολουθούσε στο χαμένο τμήμα τους. Ο Βερονέζος αρχαιολόγος, αφού αναφέρει στη λίστα του τη συλλογή μας⁷², αμέσως μετά αναφέρει: “*item ad eundem de imperatoribus res novas molitis a decio usque ad dioclecianum versu iambico trimetro iuxta libros eusebii nannetici ystorici*”. Μετά από αυτή τη δήλωση, εύλογα προκύπτουν τα εξής ερωτήματα: σε ποιο έργο αναφέρεται ο Mansionario; Είναι νόθο

έκανε χρήση αυτής της συλλογής, την είχε υποστηρίξει ο A. ENMANN, *Eine verlorene Geschichte der römischen Kaiser und das Buch de viris illustribus urbis Romae, Philologus, Supplement-Band 4, Heft 3 (1884), 337-501*. Βλ. και R. BURGESS, *Principes cum Tyrannis: two studies on the Kaisergeschichte and its tradition, Classical Quarterly 43 (1993), 491-500*.

70. Βλ. *Caesares Tetr. 3-4: incipiam ab divo percurramque ordine cunctos! novi Romanae quos memor historiae*.

71. Ο Giovanni de Matociis, ευρύτερα γνωστός ως Giovanni Mansionario, ήταν αρχαιολόγος από τη Βερόνα. Στο περιθώριο ενός αντιγράφου από το έργο του *Historia Imperialis*, όπου πραγματευόταν τις ζωές των αυτοκρατόρων από τον Αύγουστο έως τον Καρλομάγνο, γύρω στα 1320, παραθέτει έναν κατάλογο των έργων του Αυσονίου. Η μαρτυρία του εκδόθηκε για πρώτη φορά από τον R. WEISS, *Ausonius in the fourteenth century* στο: *Classical Influences on European Culture – A.D. 500-1500*, Cambridge 1971, 71-72. Επανεκδόθηκε από τον GREEN, *Ausonius, 720*. Τα έργα που αναφέρει ο Mansionario δεν είναι όλα γνήσια. Για παράδειγμα, δύο έργα που μάλλον δεν είναι αυθεντικά είναι αυτά που περιγράφει ως εξής: “*cronicam ab initio mundi usque ad tempus suum*” και “*libellum de nominibus mensium Hebreorum et Atheniensium*”.

72. Η φράση *item ad hesperium filium suum de ordine imperatorum* περιγράφει ασφαλώς τους *Caesares*.

έργο του Αυσονίου ή γνήσιο που δεν σώζεται; Τι σημαίνει η φράση “*res novas molitis*”; Ποιος είναι ο Eusebius Nanneticus και το σπουδαιότερο, ποια η σχέση αυτού του έργου με τους *Caesares*;

Αρκετοί ερευνητές συμφωνούν ότι το έργο που περιγράφει ο *Mansionario* είναι γνήσιο⁷³. Φαίνεται ότι ο Ιταλός γνώριζε καλά τι έλεγε, καθώς η συγκεκριμένη πληροφορία που μας παρέχει είναι ασυνήθιστα πλήρης. Δεν παραθέτει μόνο έναν απλό τίτλο, αλλά δίνει πληροφορίες για το περιεχόμενο του έργου, το μέτρο του και την ιστορική πηγή του, τακτική που δεν ακολουθεί στους *Caesares*.

Για να απαντήσουμε στο ερώτημα σε ποιο έργο αναφέρεται ο *Mansionario*, πρέπει πρώτα να εξηγήσουμε τι σημαίνει η φράση “*res novas molitis*”, ώστε να καταλάβουμε και ποιο ήταν το περιεχόμενό του. Ο Green θεωρεί ότι ο *Mansionario* με αυτή του τη φράση αναφέρεται στους σφετεριστές του αυτοκρατορικού θρόνου (δηλώνει μάλιστα ότι με την ίδια σημασία χρησιμοποιεί τη φράση και ο Τάκιτος, *Annales* 15.35)⁷⁴. Ο Burgess δίνει μία παραπλήσια ερμηνεία. Γράφει πως η φράση αυτή δεν είναι ασυνήθιστη και ότι γενικά το “*res novas molire*” σημαίνει «εξεγείρομαι» ή «επαναστατώ» και συγκεκριμένα μαζί με το ουσιαστικό “*imperatores*” ερμηνεύεται ως «σφετερίζομαι το αυτοκρατορικό αξίωμα», όπου το «σφετερίζομαι» χρησιμοποιείται πάντα για τις αποτυχημένες προσπάθειες που καταβάλλει κάποιος για να γίνει αυτοκράτορας και όχι για τους νόμιμους αυτοκράτορες. Από αυτές τις ερμηνείες είναι φανερό ότι ο Αυσονίος πρέπει να συνέθεσε μία ποιητική συλλογή που είχε ως θέμα της τους σφετεριστές του αυτοκρατορικού θρόνου⁷⁵ και ειδικότερα εκείνους που έδρασαν ανάμεσα στα χρόνια της διακυβέρνησης του Δεκίου (249-251 μ.Χ.) και αυτής του Διοκλητιανού (284-305 μ.Χ.). Σε αυτό το χρονικό πλαίσιο ο Αυσονίος θα πραγματευόταν και τους Γαλάτες αυτοκράτορες που ασφαλώς τους γνώριζε αρκετά.

Ποιος, όμως, είναι αυτός ο Eusebius Nanneticus; Τι περισσότερο γνωρίζουμε γι’ αυτόν, πέρα από το ότι το όνομά του είναι ελληνικό και

73. GREEN, Maximus and Ausonius, 230. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ausonius’ *Fasti and Caesares revisited*, 576 και BURGESS, 496.

74. GREEN, Maximus and Ausonius, 229.

75. Οι συγγραφείς της *Historia Augusta* πραγματεύθηκαν και τους σφετεριστές αυτοκράτορες.

η καταγωγή του από τη γαλλική πόλη Nantes; Πρόκειται σίγουρα για κάποιον ιστορικό, που συνέθεσε εκτενές έργο (“*iuxta libros*”) για τους Ρωμαίους αυτοκράτορες. Από εδώ και πέρα, οι γνώμες των μελετητών δίστανται. Ο Green υποστηρίζει ότι ο Ευσέβιος αυτός ήταν Έλληνας και μάλιστα ίσως ήταν και μακρινός συγγενής του Αυσονίου. Υποθέτει ότι είναι μάλλον αυτός ο ιστορικός για τον οποίο μιλά ο Ευάγριος⁷⁶ στο έργο του *Εκκλησιαστική Ιστορία* (5.24), ο οποίος, γύρω στο 300 μ.Χ., είχε γράψει ιστορία των Ρωμαίων αυτοκρατόρων από τον Αύγουστο έως τον Κάρο (283 μ.Χ.)⁷⁷. Ο Burgess από την άλλη, θεωρεί ότι δεν πρόκειται για κάποιον ιστορικό που έγραψε στα ελληνικά, αλλά στα λατινικά, για δυτικό ακροατήριο. Μάλιστα, συνεχίζοντας τη σκέψη του, υποθέτει ότι είναι πολύ πιθανό αυτός ο Ευσέβιος⁷⁸ να είναι ο συγγραφέας της *Kaisergeschichte*⁷⁹.

Ανακεφαλαιώνοντας, μπορούμε να πούμε ότι το έργο αυτό που περιγράφει ο Mansionario μάλλον είναι γνήσιο έργο του Αυσονίου, ως θέμα του έχει τους σφετεριστές αυτοκράτορες⁸⁰ που έδρασαν στα χρόνια 249-305 μ.Χ. (διακυβέρνηση Δεκίου έως διακυβέρνηση Διοκλητιανού), πηγή του ήταν ο Ευσέβιος από τη Nantes και μέτρο του ο ιαμβικός τρίμετρος. Ποια, όμως, είναι η σχέση αυτού του έργου με τους *Caesares*; Αποτελεί τμήμα τους ή πρόκειται για ένα ξεχωριστό έργο;

Είναι πασιφανές ότι ο Mansionario θεωρεί αυτό το έργο ξεχωριστό. Γι' αυτό άλλωστε κάνει χωριστή μνεία για εκείνο δίνοντας περαιτέρω πληροφορίες. Σήμερα οι απόψεις δίστανται. Πιο συγκεκριμένα, ο Green, μετά τη δήλωσή του πως το χαμένο αυτό έργο αποτελεί μέρος των *Caesares*, υποστηρίζει ότι η περιγραφή του από τον Mansionario είναι εσφαλμένη. Πιστεύει ότι ο Ιταλός εξαπατήθηκε από το διαφορετικό μέτρο (ιαμβικό τρίμετρο) αυτού του τμήματος της συλλογής, με συνέπεια

76. Για τον Ευάγριο Σχολαστικό βλ. Α. ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ, *Βυζαντινοί ιστορικοί και χρονογράφοι*, τ. 1, Αθήνα 1997, 232-237.

77. GREEN, Maximus and Ausonius, 230.

78. Για περαιτέρω πληροφορίες για τον Ευσέβιο, βλ. H. SIVAN, *The Historian Eusebius (of Nantes)*, *JHS* 112 (1992), 158-163.

79. BURGESS, 496-497.

80. Το κεντρικό θέμα του έργου ήταν οι σφετεριστές. Μάλλον περιελάμβανε και τους νόμιμους αυτοκράτορες, αν κρίνουμε από την περίπτωση του Δεκίου και του Διοκλητιανού.

να θεωρήσει ότι αποτελεί ένα άλλο έργο, γιατί προφανώς αγνοούσε τη συνήθεια του Αυσονίου να χρησιμοποιεί ποικίλα μέτρα μέσα στην ίδια ποιητική συλλογή (όπως φαίνεται στα *Parentalia* και τους *Professores* του). Με το ιαμβικό τρίμετρο, όμως, όπως γράφει, ο Αυσόνιος θα μπορούσε ευκολότερα να εφαρμόσει στο μέτρο ονόματα αυτοκρατόρων, όπως του Βαλεριανού και του Διοκλητιανού, αλλά και σφετεριστών, όπως του Λαϊλιανού και του Ρηγαλιανού. Σύμφωνα με τον ίδιο μελετητή, ίσως τα ελεγειακά δίστιχα σταματούσαν στο τετράστιχο του Ελαγάβαλου και από εκεί και πέρα η συλλογή συνεχιζόταν σε ιαμβικό τρίμετρο, από τον Αλέξανδρο Σεβήρο (222-235 μ.Χ.) έως την εποχή του Αυσονίου (περιλαμβάνοντας τους σφετεριστές αλλά και τους νόμιμους αυτοκράτορες)⁸¹. Την ίδια άποψη διατυπώνει και ο Reeve⁸².

Και ο Liebermann ταξινομεί με παρόμοιο τρόπο τους *Caesares*. Χωρίζει τη συλλογή σε δύο μεγάλα τμήματα (τα ονομάζει α και β). Το πρώτο μέρος με τη σειρά του αποτελείται και αυτό από δύο μέρη (Α και Β). Το Α περιλαμβάνει τα μονόστιχα της συλλογής και το Β τα τετράστιχα, και αυτά που έχουν να κάνουν με “*de Caesaribus post Tranquillum*” και τα “*de Caesaribus post Tranquillum*”. Στο δεύτερο μέρος της συλλογής, ο μελετητής υποστηρίζει ότι γίνεται λόγος σε ιαμβικά τρίμετρα για τους σφετεριστές αυτοκράτορες που έδρασαν από τα χρόνια του Δεκίου έως αυτά του Διοκλητιανού. Και αυτός ο ερευνητής, λοιπόν, θεωρεί ότι το χαμένο έργο για το οποίο κάνει λόγο ο Mansionario αποτελεί τμήμα της συλλογής μας⁸³.

Ο Burgess από την άλλη, θεωρεί ότι αυτό το έργο για το οποίο μιλά ο Mansionario αποτελεί ξεχωριστό έργο του Αυσονίου. Μάλιστα, το τιτλοφορεί *Tyranni* και εκφράζει την άποψη ότι είναι γραμμένο την ίδια εποχή που γράφτηκαν οι *Caesares*. Δηλώνει ότι η συλλογή *Tyranni* είναι, ουσιαστικά, μία μονογραφία, με κύριο θέμα τους σφετεριστές αυτοκράτορες ανάμεσα στα χρόνια Δεκίου-Διοκλητιανού. Επίσης έχει να αντιτάξει στον Green δύο κύρια επιχειρήματα όσον αφορά την αλλαγή του μέτρου (την οποία ο Green θεωρεί ως τακτική του Αυσονίου), υποστηρίζει πως στα *Parentalia* και στους *Professores* ο ποιητής αλλάζει

81. GREEN, Maximus and Ausonius, 230.

82. M. D. REEVE, Some manuscripts of Ausonius, *Prometheus* 3 (1977), 112-120.

83. LIEBERMANN, 292-293.

το μέτρο μόνο για λίγα άτομα και όχι για το ήμισυ του έργου (όπως ο Green υποθέτει ότι κάνει στους Caesares). Επιπλέον, δεν του φαίνεται πιθανό ότι ο Αυσονίος συνδύασε στο ίδιο έργο θέματα διαφορετικά, δηλαδή τους νόμιμους μαζί με τους σφετεριστές αυτοκράτορες⁸⁴.

Οι θεωρίες των μελετητών σχετικά με τη μορφή και το περιεχόμενο του τμήματος των *Caesares* που σήμερα είναι χαμένο δεν παύουν να είναι υποθετικές. Το μόνο βέβαιο είναι ότι η συλλογή συνεχιζόταν μάλλον έως την εποχή του ποιητή μας, καθώς κύρια μέριμνά του σε έργα με καταλογική μορφή (όπως οι *Caesares*, τα *Parentalia*, οι *Professores* και η *Ordo urbium nobilium*) ήταν να εξαντλεί και να ολοκληρώνει το θέμα του κάθε έργου που συνέθετε. Από εκεί και πέρα και οι δύο προτάσεις των μελετητών που προαναφέρθηκαν είναι πιθανές. Αν συνδυάσουμε τη φράση “*res novas molitis*”, που χρησιμοποιεί ο Mansionario για τους σφετεριστές αυτοκράτορες και τον χαρακτηρισμό “*novans*” (=σφετεριστής, επαναστάτης), που ο ποιητής αποδίδει στον Σεβήρο, τότε ίσως μία από τις κύριες ενστάσεις του Burgess – ότι δηλαδή ο ποιητής δεν είναι δυνατό να συνδυάζει θέματα διαφορετικά, όπως είναι οι νόμιμοι μαζί με τους σφετεριστές αυτοκράτορες – να μπορεί να αρθεί. Ο Σεβήρος ήταν και αυτός ένας σφετεριστής αυτοκράτορας και όμως ο Αυσονίος τον αναφέρει στους *Caesares*. Από την άλλη, ίσως ο ποιητής μας να ολοκλήρωνε τη συλλογή συμπεριλαμβάνοντας και τους σφετεριστές αυτοκράτορες, αλλά και να ασχολήθηκε με εκείνους διεξοδικότερα, σε ένα ξεχωριστό του έργο. Η μαρτυρία του Mansionario, που δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι χρονικά βρίσκεται πιο κοντά στον Αυσονίο απ’ ό,τι εμείς, μας παρακινεί να πιστέψουμε ότι μάλλον η δεύτερη υπόθεση είναι η πιθανότερη.

Συνοψίζοντας, οι *Caesares* αποτελούν μια κολοβή ποιητική συλλογή που εντάσσεται στο είδος της έμμετρης βιογραφίας. Το έργο είναι γραμμένο σε καταλογική μορφή και χαρακτηρίζεται από έντονο φορμαλισμό, γεγονός που δικαιολογείται από τη γενικότερη αισθητική τάση της εποχής, τον νεο-αλεξανδρινισμό. Κύριες πηγές του Αυσονίου υπήρξαν ο Σουητώνιος, ο Κορνήλιος Νέπως, αλλά και άλλοι ιστορικοί συγγραφείς, χαμένοι για εμάς. Το έργο προσφέρει επιγραμματικά πορτρέτα της ηθικής διάστασης του κάθε αυτοκράτορα εξυπηρετώντας εμφανέστατα ηθικοπαιδαγωγικούς σκοπούς.

---

84. BURGESS, 496-497.

AUSONIUS' "CAESARES": REMARKS AND NOTES

Ausonius was a Latin poet, born in Burdigala (Bordeaux), who, *inter alios*, composed the poetic work entitled *Caesares* between 379-383 A.D. This collection is an exposition of the lives of Roman emperors in verse (in hexameter and elegiac couplets). The collection is not complete. The work stops suddenly at the incomplete quatrain of Elagabalus. In this paper the author deals with the literary genre of the collection, the style of the poem, while he also attempts to trace the texts the poet used (Suetonius, Tacitus, the so-called *Kaisergeschichte*, Marius Maximus etc.). Finally he refers to the proposals concerning the missing part of the collection as put forth by various scholars in recent years.